

Joachim Bielski és a magyarok

Balassi Bálint: Magyar Alkibiadész című könyvében¹ Kőszeghy Péter megemlíti, hogy (alulírott kivételével) eddig kevesen foglalkoztak Joachim Bielski lengyel költő és krónikás magyar kapcsolataival. Amikor számos évvel ezelőtt megírtam könyvben is olvasható dolgozatomat Balassi Bálint utolsó lengyelországi tartózkodásáról és ottani kapcsolatairól,² csak rövid összefoglalót adhattam a Báthory-kultusz ápolásában annyira fontos újlatin költőről. Időközben Edinburgh-ból előkerült annak a Bielski-epicédiumnak a teljes szövege, amely Balassi János halálát gyászolja³ – ennek korábban csak egy hiányos példányát ismertük Waldapfel József másolatából. Bár az újonnan előkerült ép példány szövege nem sokban járult hozzá Balassi Bálintról való ismereteinkhez, megerősítette az irodalomtörténészek eddig is elfogadott véleményét, hogy az epicédium megrendelője Balassi András volt, s hogy annak legalább egy példánya alighanem eljutott Balassi Ferenchez, akit a kiadvány végén nevelője, Sophonias Päminger nürnbergi tanár kis latin versben üdvözöl.

Balassi Bálintnak, úgy véljük, több alkalma is nyílt arra, hogy megismerje az 1550 tájékan⁴ született Joachim Bielskit. A lengyel költő két dologban élete végéig következetes maradt: törökellenességében és Báthory István király, illetve a Báthory család iránti hűségében. (Utóbbi tekintetben különbözik a kor olyan jeles költőitől, mint Jan Kochanowski és Sebastian Grabowiecki, akik Báthory megválasztásakor még Habsburg-pártiak voltak, vagy Bartosz Paprockitól, aki István király halála után lett azzá.) Ez a két eszme rányomta bélyegét Joachim Bielski költői és krónikási munkásságára. Bizonyítékaink vannak arra vonatkozólag, hogy Bielski már a Balassi János-epicédium előtt is törökellenes volt, illetve ugyanebből a szemszögből III. Zsigmond megválasztása után is figyelemmel kísérte a magyarországi és erdélyi eseményeket.

Joachim Bielski első fennmaradt, alkalmi versét Gaspar Haynoviensishez, a brzezi iskola tanárához intézte. Ez az 1572-ben írt, de csak hat évvel később kiadott vers még inkább iskolás gyakorlat, amelyben a költő megnevezi számos mesterét is; névsoruk „Maró”-tól és „Nasó”-tól, vagyis Vergiliustól és Ovidiustól a német újlatin költőig, Georgius Sabinusig terjed.⁵ Második művét, a terjedelmes, négy részből álló

1 KŐSZEGHY Péter, *Balassi Bálint: Magyar Alkibiadész*, Bp., Balassi, 2008, 169.

2 GÖMÖRI György, *A bujdosó Balassitól a meggyásolt Zrínyi Miklósig*, Bp., Argumentum, 1999, 5–30.

3 NÉMETH S. Katalin, *Balassi János epicédiumáról*, ItK, 103(1999), 647–654.

4 *Literatura polska: Przewodnik encyklopedyczny*, I, A–M, Warszawa, PWN, 1984, 83.

5 Joachimi BILSCII *Carmina Latina nunc primum in unum volumen collecta*, edidit Thaddaeus BIENKOWSKI, Varsoviae, PWN, 1962, 15.

Egkomiastikont viszont a brzezi-iskola alapítójának, II. János György brandenburgi fejedelemnek ajánlotta, s nem csupán a szerző verseségi készségét, hanem tárgyi tudását is demonstrálja. Ebben a 749 soros (!), négy encomiumból álló költeményben nagyon sok szó esik a törökkel folytatott háborúkról, különös tekintettel az 1565–66-os hadjáratra, amelyben Sziget ugyan elesett, de Szulejmán szultán halálával érzékeny veszteség érte a török birodalmat is. A vers főhőse természetesen maga a „magnus heros”-ként aposztrófált fejedelem, aki Miksa császár szövetségeseként vett részt ebben a hadjáratban.

Már a vers 61. sorából megtudjuk, hogy János György 1565-ben kétezer brandenburgi katonát küldött Miksa táborába, akik Komárom és Győr tájékán forgolódtak, majd Eck von Salm győri főkapitány segédcsapataiként részt vettek Veszprém és Tata ostromában: „Expugnans manibus praedonum ceperat arces / Vespremum bene munitum validamque Dothain”.⁶ Ezek után harci jelenetek hosszú leírásai következnek, majd az első encomium 377–394. sorában Bielski Zrínyi Miklós „szomorú sorsát” idézi, s a szigetvári hőst magasztalja. Mivel ez a rész a hazaszeretet hangsúlyozásával kezdődik, érdemes a költeménynek ezt a néhány sorát idézni:

Tantus amor patriae, defendere tanta cupido
 Christiadum terras ipsi fuit, ampla dolori
 Huic alimenta ferunt pertristia fata Serini.
 Magne Serine tuum, solide dum robore mundus
 Stabit, in immenso nomen cantatibur orbe.
 Quae non in terris regio, non insula ponti
 Audivere tuos fama veniente labores?
 Audiit et si quem tellus extrema remoto
 Separat Oceano, si quem via Solis iniqui
 Quattor in medio dirimit distenta viarum
 Audiit et tantos virtutis novit honores.
 Omnes te plangunt terrae, nunc omnia propter
 Te, Nicolae, gemunt, tua funera sanguine deflent
 Sauromatae iuncti, te Hunnus, te Dalmata luget.⁷

Más szóval: Zrínyi Miklós olyan hős, akit az egész keresztény világ, de különösképpen a lengyelek, magyarok és a dalmátok gyászolnak. Ezek a sorok jóval a *De Sigetho Hungariae propugnaculo* című wittenbergi gyászantológia előtt íródtak és jelentek meg, bár sokkal kevesebb olvasójuk lehetett, mint az 1587-es kiadványnak.

Az *Egkomiastikon* második és harmadik encomiumát főleg genealógiai és mitológiai fejtegetések töltik ki, hogy aztán az utolsó részben Joachim Bielski megint visszatérjen Pannónia sorsához. Teszi ezt egy „Hunyadi-kontextus”-ban, ahol a „Hunyadi-fegyverek” törökön aratott győzelmei mellett megemlékezik „Várna szerencsétlen emlékezetű falai-

6 Uo., 20.

7 Uo., 27.

ról” („Infelicis ubi memoranda ad moenia Varnaee”), illetve a pápai legátus unszolására elkövetett 1444-es keresztény hitegyezményről. Érdekes módon a reformáció idején ezt az eseményt fordulópontnak tekintették a török elleni harcok történetében – vagyis a török hódításért nemcsak az oszmán túlerőt, hanem a keresztények hibáit és bűneit is felelőssé tették, s kezdték megkülönböztetni az „igazságos” háborút az „igazságtalan”-tól.

Mivel Joachim Bielski következő fennmaradt műve, az *Istula Convivium* 1576-ban, ha nem is megrendelésre, de egy meghatározott eseményre, Báthory István és Jagelló Anna házasságára íródott, jogos feltenni a kérdést, hol szolgált időközben a költő. Piotr Dunin-Wolski későbbi plocki püspök, neves humanista udvarában. Neki ajánlta ezt a szokványos epithalamiumot, amelyben a mitológia egész eszköztára felvonul. Az ebben a műben kifejtett érzések nem nagyon térnek el a kor mérvadó lengyeleinek gondolkodásmódjától, hiszen a királyválasztó lengyel nemesség nagyobbik része elfogadta az „egzotikus” erdélyi trónjelöltet, akinek katonai képességeiről már-már legendák keringtek.⁹

Piotr Dunin-Wolskiról tudjuk, hogy támogatta Báthory megválasztását, alighanem közeli hívei közé tartozott – ezért is jutalmazta őt az újonnan megválasztott király már 1576-ban a kancellári tisztséggel, ugyanakkor, amikor Jan Zamojski lett az alkancellár.¹⁰ Valószínűleg a püspök javasolta Joachim Bielskinek, hogy üdvözlő verset írjon István király és a már elég idős Anna (kizárólag politikai okokból, a Jagelló-folytonosság miatt) létrejött házasságára. Lehet, hogy a 420 soros, daktilusokban írt, Vergilius-fordulatokat sűrűn tartalmazó *Istula Convivium*ot fel is olvasták a latinul kitűnően értő Báthorynak, s majdnem bizonyos, hogy szerzője tisztességes anyagi jutalomban is részesült. Ezzel a költeménnyel, valamint nem sokkal később a danckai lázadók ellen írt két művével, Joachim Bielski (aki alig fél évvel korábban, 1575 decemberében vesztette el apját, a krónikairó Marcin Bielskit) bekerült a Báthory uralkodása alatt támogatott újlatin költők közé.

Mivel Dancka nem fogadta el a krakkói királyválasztás eredményét és megtagadta az engedelmességet Báthorynak, a király hamarosan ostrom alá vette a várost. Ez váltakozó sikerrel járt, de a konfliktus során lengyel részről az 1577 áprilisában Lubieszów melletti ütközet volt a legfényesebb haditett, amikor egy magyar segédcsapattal ellátott, Jan Zborowski vezette 2400 lengyel megfutamított 12 000 danckai (skót, vallon és német) zsoldost. Korábbi kutatók, így Eckhardt Sándor feltételezték, hogy Balassi Bálint részt vett ebben az ütközetben.¹¹ Ez kevésbé valószínű, két okból. A csatában a magyar segédcsapatokból többen estek el, mint a lengyelek közül, s köztük vannak ugyan emberek Báthory udvarából,¹² de ezek közt egyetlen ismertebb „főrangú” nevet sem ta-

8 Uo., 66. Ez a motívum Bielski későbbi verseiben is többször megjelenik, így a Balassi János-epicédium 17. sorában. Uo., 100.

9 Az ország védelmét hangsúlyozza Bielski az *Istula Convivium*ban is: „qui maxima regna / Accipias ac tot populos modereris avitis / legibus et iustis defendas fortiter armis”. Uo., 168.

10 Jerzy BESALA, *Stefan Batory*, Warszawa, PWN, 1992, 160.

11 ECKHARDT Sándor, *Balassi-tanulmányok*, Bp., Akadémiai, 1972, 98.

12 A magyar elesettek listáját lásd A. PAWIŃSKI, *Stefan Batory pod Gdanskim*, Warszawa, 1877 (Żródła dziejowe, 3), 27.

lálunk. Ugyanakkor bár Báthory István már azt híresztelte, a költőt már „elbocsájtotta” fogságából,¹³ Balassi még alighanem Dancka alatt volt, apja pedig a Habsburg király alattvalója, s így ő inkább csak szemlélője lehetett a császárpárti lázadókkal folytatott harcoknak. Joachim Bielski két verset is írt Dancka ellen, amelyek közül az első, a *Satyra* válasz egy német nyelvű Báthory-ellenes paszkvillusra (ezt még 1576-ban írhatta, de műve bekerült Jan Lasicki 1578-ban Nürnbergben kiadott *Clades Dantiscanorum* című énekének függelékébe), míg a második, az Andrzej Firlejnek és Jan Zborowskinak ajánlott *Proteus* már a fent említett lubieszóvi győzelmet ünnepli. Erről Bielski első kézből kaphatott értesüléseket, bár nem biztos, hogy személyesen jelen volt, mert ekkoriban járt Anspachban, követségben György Frigyes brandenburgi örgrófnál.¹⁴ De nem sokkal utána, 1577. július közepén a király Joachim Bielskit Andrzej Firlejjel együtt Elblągba küldte a Dancka-ellenes tengeri blokád megszervezésére, tehát elvben még találkozhatott a tavaszi hónapok folyamán Balassi Bálinttal, aki talán csak májusban tért vissza Malborkon keresztül Magyarországra.¹⁵ Valószínűbb azonban, hogy már korábban, a krakkói ünnepeken, vagy Toruńban, az 1576-os októberi szejmen találkozott, mert Joachim Bielski minden bizonnyal részt vett Báthory István koronázásán, bár kétséges, hogy már akkor tudta, ki az a Balassi János, akinek elhunytával egy évvel később gyászvers-megbízást fog kapni. Az sem érdektelen, hogy az 1577-ben Nürnbergben kiadott Balassi-epicédium megrendelője, minden valószínűség szerint Balassi András, hogyan tudott fizetni verséért a szerzőnek. Német kereskedőkön át, vagy egy személyes találkozás alkalmával (aminek helyéről és idejéről még sejtésünk sincs)?

Ami ezt a Balassi János-epicédiumot illeti: Joachim Bielski a magyar főurat török-ellenes harcainak kiemelésével a keresztény világ fontos, emlékezetre méltó harcosává avatja. Miután a vers elsiratja a Várna mellett elesett „Lengyel” László királyt, valamint Zrínyi Miklóst, „ki még veszedelmes volt a töröknek”, azt sugallja, hogy *egyedül* Balassi Jánostól félték igazán a törökök: „Már a magyar népnek bizodalma, reménye Balassi / Volt egyedül, honi hős, csillaga fent ragyogott” (Csonka Ferenc fordítása).¹⁶ Erre az erősen idealizált Balassi János-képre elsősorban öccsének, Andrásnak és két fiának, Ferencnek és Bálintnak volt szüksége, hogy Habsburg-hűségüket bizonyítsák – Bálint ennek ellentmondó lengyelországi szerepe ellenére.

Érdeemes itt hivatkozni arra az első Liptóújjvárról írt levélre, amelyet Kőszeghy is idéz, hogy ti. Bálint lényegében csak azért tért vissza lengyel földről, hogy „az én szegény uramatyámon való hamis suspitiót (gyanúsítgatást) elvegye”.¹⁷ A Habsburgokat ugyanis módfelett idegesíti a korábbi lengyel trónkövetelő és majdnem-király Miksa császár halála után támadt helyzet, amikor is egyes magyarországi urak szemüket túl gyakran fordítják Erdély és Krakkó felé, hiszen Báthory Istvánból lehetne újra ma-

13 KŐSZEGHY, *i. m.*, 174.

14 *Nowy Korbut: Piśmiennictwo staropolskie, A–M*, Warszawa, PIW, 1964, 25.

15 Mivel Balassi János 1576. május elején halt meg, s Bálint első fennmaradt levele 1577. júl. 11-én kelt Liptóújjvárról, Bálint valamikor 1577 júniusában érkezhett haza.

16 Idézi KŐSZEGHY, *i. m.*, 170.

17 *Balassi Bálint összes művei*, I, összeáll. ECKHARDT Sándor, Bp., Akadémiai, 1951 (a továbbiakban: BBÖM), 310; KŐSZEGHY, *i. m.*, 176.

gyar *nemzeti* király is! Es gondoljuk meg a már idézett levélből Balassi Bálint egyik mondatát, amely szerint egy levelet elfelejtett elhozni, mivel „Dancka [...] (alól) valami lengyel barátim 7 mélyföldig Malburgig kísértettek”.¹⁸ Ebben, úgy gondolom, a Malburg (Malbork) szónak van jelentősége – ebből látszik, hogy Balassi már 1577. június 11. előtt hazaindult. Ezen a napon ugyanis az addig Malborkban tartózkodó Báthory Pruszcza érkezett, hogy felügyeljen a danckai hadműveletekre. Elképzelhetetlen viszont, hogy Balassi Bálint ne tisztelgett volna hazaindulása előtt a királynál, sőt: hogy ne kérjen alázatosan némi *viaticumot* a hazatéréshez. Mert abban teljesen egyetértek Kőszeghyvel, hogy Báthorynak a szultánhoz írt 1576-os (!) levele arról, hogy ő már korábban „elbocsájtotta” Balassit, hogy az hazatérjen, és apját a török foglyokkal való jobb bánásmódra intse, porhintés, merő „kamufázs”.¹⁹ Viszont István király nem lett volna olyan *mansuetus* (kegyes, nyájas) fejedelem, ha nem támogatja némi pénzmaggal védencének sürgőssé vált hazatérését.

A dúsgazdag és önálló Danckát végül is nem sikerült teljesen térdre kényszeríteni, a kompromisszumos békét csak 1577. december 16-án kötötték meg, viszont a lázadó város tetemes pénzüsszeggel „váltotta meg” függetlenségét – erre a pénzre Báthory Istvánnak égető szüksége volt orosz háborújához. Pár hónappal korábban azonban még sor került egy olyan kevésbé ismert háborús epizódra, amely a magyar segédcapatok fontosságát bizonyítja. A skót és dán zsoldosokkal megrakott danckai hajók áttörtek a königsbergi kikötőn, és megtámadták Dancka fő kikötőriválisát, Elbląg (Elbing) városát. A király egy magyar századdal Bekes Gáspárt küldte a város megsegítésére, s a Bekes-csapat gyors ellentámadásának köszönhetően 1577. szeptember 16–17-én Elbląg megmenekült a pusztulástól.²⁰

A Báthory-korszak kezdetén Joachim Bielski egy üdvözlő verset írt Dunin-Wolskihoz, annak plocki püspökké való kinevezése alkalmából. Ebben csak egy utalás van Báthoryra, akit „Mavortius [...] Rex” (harcos király) néven emleget a költő,²¹ joggal, hiszen a Gdańskkal való leszámolás után már készül az első lengyel–orosz háború, ami 1579 nyarán Polock erődjének bevételét eredményezi – és Bielski jelen van ennél az eseménynél. A Marsnak elkötelezett király, aki több hadjáratban győzte le a bojárjai által Rettegett, de nyilvánvalóan elmebeteg Rettenetes Ivánt, hamarosan (talán még életében) kiérdemli Bielskitől a „Rex magnus”, vagyis a ’nagy’ jelzőt. Ez áll az 1588-ban kiadott *Neniae* című gyászvers-ciklus első sorában,²² amelybe az újlatin költő beleépítette más, korábban írott Báthory-tematikájú verseit. A hat itt szereplő vers közül a nyitó epigramma utáni első, leghosszabb vers címzettje Báthory András warmiai kardinális, a király unokaöccse, majd őt követi egy-egy vers Jan Zamojskihoz, Báthory Boldizsárhoz és az 1583 óta Zamojski-feleség Báthory Grizeldiszhez, hogy aztán két

18 BBÖM I, 311.

19 KŐSZEGHY, *i. m.*, 175.

20 PAWIŃSKI, *i. m.*, LXV; [Reinhold HEIDENSTEIN], *Gdańsk város meghódoltatása = Báthory István emlékezete*, szerk. NAGY László, Bp., Zrínyi, é. n., 166.

21 BILSCHI, *Carmina, i. m.*, 103–104.

22 „In regis Stephani stemma”, *uo.*, 106.

kisebb versben Bielski újra a király elhunytát gyászolja.²³ Ezekben a főleg horatiusi reminiszcenciákban bővelkedő, 1586–1587-ben írott versekben az újabb kori Bielski-kötet szerkesztője, Tadeusz Bienkowski már Kochanowski-áthallásokat is felfedez²⁴ – úgy tűnik, a czarnolasi költő az egyetlen a „modernek” közül, akit Bielski szívesen olvas és utánoz.

A fenti ciklus a versek címzettjeit illetően szorosan kapcsolódik a Báthory családhoz. Elképzelhetetlennek tartom, hogy Balassi Bálint, aki nagy tisztelője volt István királynak, és jól ismerte (őt a török háborúba meghívó) unokaöccsét, Báthory András bíborost is, ne forgatta volna ezt a *Neniae* című gyászvers-gyűjteményt. Nincs rá adatunk, hogy Balassi valaha találkozott volna Báthory Grizeldisszel, viszont valószínű, hogy ismerte a kiváló katona hírében álló Báthory Boldizsárt. Aki, jöllehet erdélyi segédcapatával részt vett a Miksa főherceg ellen vívott sikeres byczynai ütközetben, és Andrással együtt hamarosan lengyel honosítást kapott III. Zsigmondtól, 1588-ban visszatért Erdélybe, ahol a tordai országgyűlésen 1589 áprilisában főhadparancsnoknak nevezték ki.²⁵ Ez felvet egy érdekes kérdést: vajon a Lengyelországot fenyegető török ellen *nem Báthory Boldizsár ajánlotta-e* öccsének, Andrásnak, valamint Wesselényi Ferencnek a hajdani egri hadnagyot? Zamojski Balassi Bálintnak írt, zsoldosok gyűjtésére felhatalmazó levele 1590 májusában nyitott kapukat dönget – Bálint már 1589 szeptembere óta lengyel földön tartózkodik. A meghívást tehát pár hónappal előbb, de (ha elméletünk helyes) 1589 áprilisa után kaphatta, amikor Báthory Boldizsár már tudta, hogy ő nem siethet újra Zamojski segítségére.

Bielski rendkívül aktív volt a Báthory halála utáni trónöröklési pártharcokban, ahol a Habsburg-ellenes Zamojski kancellár „vonalat” követte. Részt vett a byczynai ütközetben, ahol a kancellár csapatai (Báthory Boldizsár, Király Albert és egy nagyszámú magyar segédcapat segítségével!) megfutamították a császáriakat – köztük Prépostváry magyar, részben egriekből verbuvált segédcapatát – és a velük szövetséges néhány lengyel főurat. Erről a csatáról Bielski két verset is írt, egyet latinul, egyet lengyelül, más-más olvasórétteg számára. A 110 soros (!) latin vers (*De clade archiducis Maximiliani ad Bicinam*) bekerült az ugyancsak 1588-ban kiadott *Carminum liber primus*ba, annak XIV. darabjaként²⁶ – ebben Zamojski, a csata győztes fővezére valóssággal megdicsőül. Egyébként ugyanebben a ciklusban Bielski üdvözli az újonnan megválasztott fiatal királyt, III. Zsigmondot, s külön verset szentel benne Marcin Leśniowolskinak, aki áthozta a királyt Svédországból – úgymond „az Óceánon át”, ami nála természetesen azonos a Balti-tengerrel.

De nem sokkal a byczynai csata után Joachim Bielski (ekkor lesz királyi titkár) új megbízatást kap – olyat, ami később lehetetlenné teszi, hogy Balassi Bálint bármilyen formában hivatkozzon vagy hivatkozni kívánjon a vele való találkozásra. Zamojski ugyanis többek között őt küldi a Szepességbe, hogy tárgyaljon Lubló és más (korábban

23 *Uo.*, 106–112.

24 *Uo.*, 109.

25 BETHLEN Farkas, *Erdély története*, III, 1571–1594, VI–VII. könyv, ford. BODOR András, Bp.–Kolozsvár, Enciklopédia–Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2004, 188.

26 BIELSCH, *Carmina*, 125–129.

elzálogosított, majd visszaszerzett) városoknak a lengyel koronához való visszakerüléséről.²⁷ A városok visszaadása a Miksával kötött bytomi-będzini béke feltételei között szerepelt. Más kérdés, hogy Miksa nem tartotta be a béke egyes feltételeit, és „lengyel királyi” címéről is csak évekkel később, pontosan 1598-ben mondott le!²⁸ De nyilvánvaló, hogy a területvesztés fájdalmasan érintette a Habsburg uralkodót, s hogy részben emiatt még pár évig „hidegháborús” hangulat uralkodott a Habsburgok és III. Zsigmond Lengyelországa között. Ez csak 1592-ben III. Zsigmond házasságával oszlott el, amikor Balassi már régen maga mögött hagyta Krakkót.

Joachim apja, Marcin Bielski 1569-os *Sprawa rycerska* című művében így vélekedik: „Magyarország az egész kereszténységnek pajzsa volt Európában, de vigyázatlanság s a keresztény urak belső harcai miatt féreg áldozata lett ez az aranyalma, az egész kereszténység kárára és bánatára”.²⁹ Joachim folytatja apja török–magyar tematikáját két művével: a tatárok elleni harcban Baworow mellett elesett Jakub Strusnak szentelt költeményével,³⁰ valamint azzal, hogy a 16. század utolsó évtizedében elég részletesen foglalkozik a magyarországi háborúval.

Már a Marcin Bielski-féle krónika folytatásában, amely 1597-ben jelent meg *Kronika polska Marcina Bielskiego nowo przez Ioachima Bielskiego syná iego wydana* cím alatt Krakkóban, Joachim Bielski hosszan ír annak a tíz évnek az eseményeiről, amit „Báthory-kor”-nak hívnak a lengyel történezesek. Ebben szó esik Báthory kibéküléséről Bekes Gáspárral, Dancka lázadásáról, az orosz háborúkról, és érdekes jellemzést kapunk magáról István királyról: „Harcra termett ember volt (Pan Rycerski), de bölcs és művelt is, nagyon jól beszélt latinul és emellett még néhány más nyelven”, háborút tervezett a török ellen szövetségben más keresztény fejedelmekkel. Ezen kívül még a király külsejéről is kapunk leírást: „nagyon dőlceg ember volt [...] olyan görbe orral, amilyennel általában Attilát ábrázolják”.³¹ Ez a krónika-kiegészítés az 1586-os évvel, Báthory halálával zárul. Ezután Joachim Bielski még folytatta krónikáját – ez a szöveg kéziratban maradt, s csak 1851-ben jelent meg Varsóban *Dalszy ciąg Kroniki polskiej* címmel. Magyar kutató számára ez az 1598-ig tartó „Újabb folytatás” azért figyelemre méltó, mert a lengyel krónikás sűrűn ír az 1586 utáni évek, illetve az 1591-ben kezdődő török–magyar háború fontosabb eseményeiről.

Mindenekelőtt megtudjuk, hogy az 1589-es tatár betörés ellenére Zamojskinak sikerült elkerülnie a háborút a törökkel, részben angol közvetítéssel, részben egy gazdag ajándékkal: száz rend cobolyt küldött a szultánnak.³² A kancellárnak ezután baja támadt a már összetoborzott katonákkal, akik fizetés híján fosztogatni kezdtek, és csak 1591 elején lettek részben kifizetve.³³ Magyarországon háború kezdődött a törökkel,

27 Uo., 15; J. BIELSKI, *Dalszy ciąg Kroniki polskiej*, ed. F. M. SOBIESZCZAŃSKI, Warszawa, 1851, 96, 143.

28 *Historia dyplomacji Polskiej*, II, 1572–1795, Warszawa, PWN, 1982, 29.

29 Említi F. M. SOBIESZCZAŃSKI Bielski *Dalszy ciągjának* a bevezetőjében: LXIX.

30 *Kronika polska [...] przez Ioachima Bielskiego [...] wydana*, Kraków, w drukarni Jakuba Sibeneychera, 1597, 803–804.

31 BIELSKI, *Dalszy ciąg...*, i. m., 137.

32 Uo., 141–142.

33 Uo., 201.

Lengyelországban pedig 1593-ban Bekes Gáspár fiát, a byczyznai csatában is részt vevő (és ott megsebesült) Bekes Lászlót honosították. Bielski beszámol arról, hogy Esztergom első, sikertelen ostroma után „Györrhöz távoztak a keresztények Esztergomtól és Hatvantól...”,³⁴ s bár Győrt (Rab) bevették a töröktől, később „az osztrák Hardek” áruháza miatt megint elvesztették.³⁵ Egy mondatban közli, minden kommentár nélkül, Esztergom 1595-ös bevételét.³⁶ Joachim Bielski részletesen, bár eléggé eltorzított nevekkal megírja az állítólagos Báthory Zsigmond-ellenes összeesküvést követő, 1594-es kolozsvári kivégzéseket is, hozzátéve, hogy „mindezen uraknak, a Báthoryakat is beleértve, minden birtokát elvette a Fejedelem [Zsigmond]. Ennek okát abban adták meg, hogy (a kivégzettek) állítólag meg kívántak állapodni a törökkel”.³⁷ Bizonyára tudott ifjabb Báthory István Lengyelországba meneküléséről, de ezt nem jegyezte fel a krónikában.

Ahhoz képest, hogy mennyit foglalkozott magyar vagy magyarokat érintő témákkal, Joachim Bielski eléggé hadilábon áll a magyar helynevekkel. Amikor a tizenöt éves háború további eseményeit méltatja, természetesen említi Eger elestét, de magának a várnak a nevét következetesen „Hagier”-nek írja, ami még a vár latin nevével (Agrium) is eltér. Ezzel kapcsolatban beszámol az Eger feladását követő török hitszegésről, ami akkoriban óriási felháborodást keltett a keresztény Európában, arról, hogy a török rátámadt a várból kivonuló magyarokra, lemészárolta a férfiakat, és rabszolgának adta el az őket kísérő foglyul ejtett nőket és gyerekeket. Bielski ezt a szomorú történetet így kommentálja: „Itt, mondhatni, elpusztult a magyar vitézek színe-virága”.³⁸

Az 1597-es év alatt az „Újabb folytatás”-ban egy érdekes feljegyzést olvashatunk. Eszerint Varsóban lefogtak egy spanyolt, aki meg akarta gyilkolni Zamojskit és Báthory András kardinálist.³⁹ Ez a közlés, ha mást nem, azt jelzi, kit tartott az akkori Habsburg-politika két legveszélyesebb ellenfelének Lengyelországban.

Bielski tovább tárgyalja a török háború eseményeit, egészen 1598 végéig; ő maga 1599. január 8-án hunyt el Krakkóban. A dominikánusok Szentháromság-templomában temették el, ami azért említendő, mert több feljegyzés szerint Bielskit korábban „eretnkséggel”, értsd protestáns szimpátiákkal, ha nem vallásgyakorlattal vádolták. Nagyon valószínű, hogy Joachim Bielski Báthory István uralkodása idején még valóban inkább a protestánsok felé hajlott, és királyi titkárként III. Zsigmond jezsuitáinak hatására tért csak át a római katolikus vallásra. Továbbá az „Újabb folytatás”-ban maga Bielski ír arról, hogy őt a pápai legátus „oldozta fel az eretnkségből”, az ő kezéből kapott ostyát áldozáskor.⁴⁰ Bár ennek nincs jelentősége a Balassi Bálinttal való esetleges kapcsolat szempontjából, tudjuk, hogy a magyar költő is katolizált, és Hibben őt is katolikus templomban helyezték örök nyugovóra.

34 Uo., 220–221.

35 Uo., 222–223.

36 Uo., 253.

37 Uo., 221.

38 Uo., 293. 1597-ben Krakkóban megjelent egy latinból fordított beszámoló Eger elestéről, a következő címmel: *O dobywaniu Agru [...] List niektórego rotmistrza węgierskiego Jerzego Burnomisy [...]*, RMK III, 93.

39 BIELSKI, *Dalszy ciąg...*, i. m., 301.

40 Uo., 232.